

Gönderim Tarihi: 06.06.2022
Kabul Tarihi: 17.06.2022
Yayımlanma Tarihi: 26.06.2022

Hulâsatü'l-beyân fî tefsîri'l- Kur'ân'da Temsîlî Anlatım -Bakara Sûresi Özelinde- *

Nurdane Güler

Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı
Assistant Professor, Kırıkkale University, Islamic Sciences Faculty Department of Tafsîr

Kırıkkale, Turkey

nurdaneguler@gmail.com

ORCID orcid.org/0000-0002-2133-9252

Satı Zehra Erdem

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri (Tefsir) Yüksek Lisans Öğrencisi

Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye

Institute of Social Sciences Basic Islamic Sciences (Tafsir) Postgraduate Student

szehraerdem@gmail.com

ORCID orcid.org/0000-0002-7368-6387

Atıf/Cite as: Güler, Nurdane-Erdem, Satı Zehra. “*Hulâsatü'l-beyân fî tefsîri'l- Kur'ân'da Temsîlî Anlatım -Bakara Sûresi Özelinde-*” Kalemname, 7/13 (Haziran 2022), 92-105.

Öz:

Kur'ân-ı Kerîm'in beyan unsurlarından biri de temsîlî anlatımdır. Temsîlî anlatım, Arap edebiyatının erken dönemlerinden günümüze kadar değeri korunarak varlığı sürdürülen önemli söz sanatlarından biridir. Temsîl yoluyla hakkında bilgi sahibi olunmayan ifadeler yakınlaştırılır, soyut ifadeler ise somutlaştırılır. Temsîl, etkileyici bir üslupla anlatımı kuvvetlendirir ve ifadeye üstünlük katar. Muhatabın zihninde karmaşık meseleler tıpkı bir resim tablosu ya da bir tiyatro sahnesi gibi canlanır. Kur'ân-ı Kerîm'de mevcut misallerin, temsîl metodunun zikri geçen özelliklerine en ileri düzeyde sahip olduğu bilinmektedir. Kur'ân'da bulunan temsillerin okuyucuya aktarılmasında tefsirlerin önemli rolü vardır. Biz makalemize Konyalı Mehmed Vehbi Efendi'nin *Hulâsatü'l-beyân fî tefsîri'l- Kur'ân* adlı eserinde temsîlî âyetleri yorumlarken izlediği yöntemi konu edindik. Çalışma Bakara sûresi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Mehmed Vehbi Efendi Kur'ân'daki temsilleri ibretlik dersler olarak görmekte ve verilen temsîl üzerinde tercih ettiği diğer müfessirlerin görüşlerini ortaya koymayı öncelemektedir. Fakat o, bu görüşleri serdettikten sonra kendine has yorumunu zikretmeyi de ihmal

---

* Bu makale Konyalı Mehmed Vehbi Efendi'nin “*Hulâsatü'l-beyân fî tefsîri'l Kur'ân Adlı Eserinde Temsîlî Anlatım*” tezinden üretilmiştir.

etmemiştir.

Anahtar Kelimeler:

Tefsir, misal, temsîl, temsîlî anlatım, Bakara sûresi

Representative Statement In *Hulâsatu'l-beyân fî tefsîri'l-Qur'ân - Specific to Sûrat Al-Baqara -*

Abstract:

One of the elements of eloquence in the Qur'ân is the metaphorical (tamthili) narration. Metaphorical narration is an important figure of speech which preserves its value from the early periods of the Arabic literature until today. Through metaphors, unknown expressions become clear and abstract expressions become concrete. Metaphors make the narration strong via an effective style and contributes to the expression. Complex issues in the mind of the audience are envisaged like an art picture or a theater stage. It is known that the metaphors in the Qur'ân have the most advanced features of metaphorical expression. However, tafsir also plays an important role in conveying the representations in the Qur'ân to the reader due to the concise expression that dominates the whole Qur'ân. In our article, we discussed the method followed by Konyalı Mehmed Vehbi Efendi in interpreting the representative verses in *Hülâsatu'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*. The study was carried out within the scope of sûrat al-Baqara. Mehmed Vehbi Efendi sees metaphors in the Qur'ân as exemplary lessons and prioritizes revealing the views of some other preferred commentators on the given metaphor. However, he does not neglect to mention his unique interpretation after revealing these views.

Keywords:

Tafsir, instance, representation, representational narration, sûrat al-Baqara,

GİRİŞ

Kur'ân-ı Kerîm indirildiği günden bu zamana kadar her dönemde anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu çaba sonucunda ortaya çıkan tefsir ilmi, bu alana katkı sağlayan âlimlerin, günümüz insanına tanıtılması ve onların tefsir ilmine farklı açılardan katkısının ortaya konulması ile daha sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilecektir. Konyalı Mehmed Vehbi Efendi'nin, yaşadığı dönemde ülkenin içinde bulunduğu savaş hali dikkate alınacak olursa eserinin anlaşılmasının önemi ortaya çıkacaktır.

Konyalı Mehmed Vehbi (Çelebi) Efendi, TBMM Hükümeti'nin üçüncü Şer'îye ve Evkaf Vekili olan, yazdığı "*Hülâsatü'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*" adlı eseriyle tanınmış büyük âlimlerden biridir. Ömer Nasuhi Bilmen'in, on dördüncü tabakayı teşkil eden müfessirlerden saydığı, Vehbi Efendi 1861–1949 yılları arasında yaşamıştır. Yaşadığı dönemde önemli bir yeri olan Mehmed Vehbi Efendi'nin söz konusu kıymetli eserinde Kur'ân'ın temsil âyetlerini yorumlarken izlediği yöntemi sunabilmek amacıyla makalemizi hazırladık.

Ülkemizde Mehmed Vehbi Efendi'nin tefsirini konu edinen dördü tefsir, biri dinler tarihi

alanında olmak üzere beş yüksek lisans çalışması ve bir kitap bölümü bulunmaktadır. Tefsir alanında yapılan çalışmalar Mehmed Vehbi Efendi'nin hayatını, eserlerini ve *Hülâsatü'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân* adlı eserinde tefsir metodunu, *esbâbu'n-nüzûl'e* yaklaşımını, işârî tefsir metodunu konu edinmiştir. Ayrıca Konyalı Mehmet Vehbi'nin *Hülâsatü'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân Adlı Tefsirinde Hristiyanlık* çalışması da dinler tarihi alanında kaleme alınmıştır. Müellif hakkında yazılan kitap bölümünde kelâmî yönü incelenmiştir.¹ Biz de çalışmamızda Mehmed Vehbi Efendi'nin tefsirinde Kur'ân'daki temsillere yaklaşımını ortaya koymaya çalışacağız.

Çalışmamız giriş ve iki ana başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlıkta temsîlî anlatım ve Kur'ân'daki önemini ele aldık. İkinci başlıkta Bakara Sûresi'nde geçen açık lafızlarla belirtilen, “(ك)/gibidir; (مَثَلٌ)/örneğin; (مِثَالٌ)/misaline benzer” türünden benzetme edatları ihtiva eden ve temsilin tüm yönlerini içeren örnekleri inceledik. Sonuç bölümünde ise araştırma bulgularımız hakkında değerlendirmelere yer verdik.

TEMSİLÎ ANLATIM

Kur'ân-ı Kerîm'in günümüze kadar değeri korunarak varlığı sürdürülen önemli söz sanatlarından biri temsîlî anlatımdır. Bu başlıkta temsîl kelimesinin anlamı, genel olarak temsillerin önemi ve Kur'ân'da temsîlî anlatım üzerinde durulmuştur.

1.1. Temsîl Kelimesinin Anlamı

Temsîl “benzetmek, andırmak, benzetmek” anlamına gelen *msl* kökünden türemiştir. Temsîl “benzetmek, benzeri ve dengi olduğunu söylemek” demektir. Temsîl kelimesi ibret alınacak azap manasına gelmekle birlikte, bir şeyi farklı bir şeyle benzetmek, bir şeyi başka bir yolla göz önünde duruyormuş gibi tasvir etmek demektir.² Belâgat âlimlerinin çoğu temsîli teşbîh; teşbihi temsîl gibi görürse de temsîlin, teşbihin dışında istiare, kinaye ve işaret gibi beyân sanatlarıyla ilgisi bulunduğu kabul edilip, öteden beri farklı yaklaşımlara konu edilmiştir. Belâgat edebiyatında da bağımsız olarak ele alınmıştır.³ Teşbih kelimesi için Türkçede “benzetme” ifadesi kullanılır.⁴ Teşbihte tüm yönleriyle benzeme beklenmez. Meselâ yüzü aya ve güneşe benzetilince kişinin yüz parlaklığı kastedilir. Yoksa şekil olarak büyüklük ve yakıcı oluşu akla gelmez.⁵

¹ Nevzat Murat, *Konyalı Mehmed Vehbi'nin Hülâsat'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân Adlı Eserinde Esbâbu'n-Nüzûl'e Yaklaşımı* Uşak: Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017; İzzettin Pak, *Konyalı Mehmed Vehbi Efendi Ve Tefsirdeki Metodu* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007); Remzi Ateşyürek, *Konyalı Mehmed Vehbi Efendi'nin Hayatı Eserleri Ve Tefsirdeki Metodu* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1994); Ayten Turhan, *Mehmet Vehbi Efendi'nin Ayetleri İşârî Tefsir Metodu* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019); Semra Kılıç, *Konyalı Mehmet Vehbi'nin Hülâsat'ül beyan Adlı Tefsirinde Hristiyanlık* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019); Ramazan Altıntaş, “Konya’lı Mehmet Vehbi Efendi’nin (1862-1949) Kelamî Yönü”, *Şehir ve Alimleri*, ed. Ramazan Altıntaş vd., (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2017, 355-369).

² Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, “msl”, *Lisânü'l-'Arab* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1414), 11/611; Bedruddîn Muhammed b. 'Abdillah ez-Zerkeşi, *el-Bûrhan fî Ulûmi'l-Kur'ân*, nşr. Yusuf 'Abdurrahman Mer'aşlı vd., (Beyrut: Dâru'l- Ma'arif, 1995), 2/120; İsmail Durmuş, “Temsîl”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 40/435.

³ Durmuş, “Temsîl”, 40/434-435.

⁴ Şükrü Haluk Akalın - Recep Toparlı, *TDK Türkçe Sözlük* (Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 2011), 3539.

⁵ Şadi Eren, *Kur'ân'da Temsiller* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007), 11.

1.2. Genel Olarak Temsîlî Anlatımın Önemi

Temsîlî anlatımın muhataba mesajı vermede ve iletişim kurmada etkin bir rolü vardır. Temsîlin bir diğer yönü misallerin insan psikolojisini ilgilendiren yönüyle taşıdığı değerdir. Misaller sayesinde anlamlar somutlaşarak tasvir edildiği için, insan aklında ve ruhunda derin iz bırakmaktadır. Çünkü duyularla alınan bilgiler, akıl ve düşünceyle elde edilen bilgilerden daha sağlamdır.⁶ İnsan psikolojik olarak güzel ve edebî söz dinlemeye daha yatkındır. Edebî bir ifade içinde sunulan güzellikler, insanın dikkatini daha fazla çekmekte ve dinlemeye olan ilgisini fazlaştırmaktadır.

Abdülkâhir Cürcanî, belağat kitaplarından *Esrâru'l-belâğa* isimli eserinde, temsillerin etkisini dile getirmek için şunları söyler:

“Temsîl, manaya bir elbise giydirir. Ona nüfuz kazandırır. Kadrini yükseltir. Ateşini alevlendirir, manayı daha parlak yapar. Nefisleri kendine çekmede kuvvet sağlar. Kalpleri kendine davet eder. Kalbin en uzak köşelerinden o manalara bir hareket başlar. İnsan tabiatını, muhabbetle o manalara boyun eğdirir.”⁷ Cürcanî şöyle devam eder: “Aynı zamanda temsîl ile ortaya çıkan manalar, fikrin de harekete geçmesini sağlar. Acaba bundan murad edilen nedir? dedirtir. İnsan bir şeye merak edip güçlü bir şekilde istedikten sonra onu elde etse, daha güzel olur. Bu tür manalar sedefteki inci gibidir. Kendisini içini açmadan göstermez.”⁸

1.3. Kur’ân’da Temsîlî Anlatım

Temsîlî anlatım, Kur’ân-ı Kerîm’in gizli kalan anlamları bildirmekte, gerçekleri işaret etmekte kullandığı bir araçtır Kur’ân’ı Kerîm’de farklı konular anlatılırken temsillere çokça yer verilir. Kur’ân-ı Kerîm’deki misallerde bir şeyin övülmesi-yerilmesi, kabulü ve reddi gibi farklı amaçlar öne çıkar. Kelamın delil getirme, öğüt verme, ibret alma gibi kısımlarında getirilen temsiller, sözün muhataba vereceği tesirini fazlaştırmakta, güzelliğine güzellik katmaktadır.⁹

Kur’ân’da en kuvvetli ve en fazla kullanılan anlatım aracı temsîldir. Konuyla ilgili olarak Seyyid Kutub şöyle söyler:

“Kur’ân tasvirleri öyle canlı yapar ki dinleyici Kur’ân’ın tasvirini okunmakta olan bir kelam veya bir misal olduğunu unutup bizzat şahit olduğu bir hadise olarak zihninde canlandırır. Öyle ki kişi, artık tasvir edilen sahnedeki şahıslardan biriymişçesine olayların seyrinden etkilenir ve bu duygularını jest ve mimikleriyle açığa vurur.”¹⁰

Kur’ân, gerçekliği anlaşılır biçimde sunmak için bazı dilsel vasıtalarla başvurmuştur. Kur’ân insanların anlamakta zorlanacakları hakikatleri, duyularla algılanabilen örnekler ile temsîl ederek anlatmıştır. İnsanın müşahede ve tecrübelerinin ötesinde bir âlemle ilgili hususlar veya soyut kavramlar yalnızca müşahede edebildiklerimizle benzetilerek anlatılabilir.¹¹ Akıl yürüterek hakkında bilgi sahibi olmamız mümkün olmayan alanla ilgili meseleler zorunlu olarak farklı anlatım türüyle

⁶ Veli Ulutürk, *Kur’ân’da Temsîlî Anlatım* (İstanbul: İnsan Yayınları, 1995), 16-17.

⁷ Abdülkâhir el-Cürcanî, *Esrâru'l-Belâğa* (Beyrut: Dâru'l-Matbuâti'l-Arabiyya, ts), 103.

⁸ Cürcanî, *Esrâru'l-Belâğa*, 118-119.

⁹ ez-Zerkeşi, *el-Bürhan* 1/487.

¹⁰ Seyyid Kutub, *Kur’ân’da Edebî Tasvir*, çev. Kamil Çetiner (İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2011), 54.

¹¹ Mahmud b. Ömer ez-Zemahşeri, *el-Keşşaf 'an hakaiki't-tenzil*, nşr. Muhammed Abdusselam Şahin (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1995), 2/512.

anlatılmak durumundadır.¹²

Temsiller ile sağlanan yararları şöyle sıralanabilir:

- a. Soyut ifadeleri somutlaştırır.
- b. Anlamayı kolaylaştırır.
- c. Metne edebi güzellik katar.
- d. Okuyucunun zihnini canlı tutar.

Bu tür anlatımda mesajlar misallerin içine gizlenmiştir. Örneğin Ankebut sûresinin 41. âyetinde “Allah’tan başka varlıkların korumasına sığınanların durumu, örümceğin durumuna benzer: Örümcek, (ağını) kendine bir yuva edinir, ama yuvaların en çürüğü de örümceğin yuvasıdır. Keşke bilselerdi!” buyrulur. Bu örnekte Allah’tan başkasına sığınanların durumu, örümceğin yuvasına benzetilmiştir. Örümceğin emekle ördüğü yuva kolay yıkılır. Allah’tan başkasına yalvaranların yaptıkları da kolaylıkla yok olur. Kur’ân’da “örümceğin yuvası” misalinde olduğu gibi soyut anlamlar, somut şeylere benzetilerek daha kolay anlaşılması sağlanmıştır. Bir temsîlin anlaşılması için önce önemsinmesi ve üzerinde düşünülmesi lazımdır.

Temsîl Kur’ân’ın edebi yönünü oluşturur. Temsîl edebi unsurun bir parçası olmakla beraber itikadi ve ameli mesajlar misallerin içinde verilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ Zümer sûresi 27. âyette şöyle buyurmaktadır: “Andolsun ki biz, öğüt alsınlar diye, bu Kur’ân’da insanlara her türlü misali verdik.”¹³

Mehmed Vehbi Efendi, bu âyeti şöyle izah eder:

“Allah Teâlâ hakkı için biz şu Kur’ân’da, insanlara, her şey hakkında misal beyân ettik ki onların yararını ve zararını düşünsünler ve öğüt alsınlar ve sakınsınlar. Yani dikkatle ve itina ile okusunlar, manasını düşünsünler ve gereğince amel etsinler diye olan Kur’ân’da, dini hükümleri ve tevhidi, bütün insanlara beyan eden her meseli tafsil ettik ki onlar nasihat alsınlar. Binaenaleyh, insanlardan bazısı Kur’ân’la amel etti kurtuldu; bazısı da amel etmedi ve helâk oldu.”¹⁴

BAKARA SÛRESİ KAPSAMINDA HÛLÂSATÜ’L BEYÂN’DA TEMSÎLÎ ANLATIM

Mehmed Vehbi Efendi Kur’ân’daki misalleri, ibret alınacak dersler olarak görür. Ona göre Allah, misallerle kullarını ikaz ve irşâd eder.¹⁵ Mehmed Vehbi Efendi Kur’ân’da geçen misaller için Fahreddîn Râzî’nin bu görüşünü destekleyerek zikretmiştir. Fahreddîn er-Râzî, bir şeyin hakikatini fazlaca keşfettirdiğinden Allah Teâlâ’nın birçok misaller verdiğini şöyle ifade etmiştir: “Hayali hakikatle, makul olanı mahsus olanla, gizliyi açık ile görünmeyeni görünenle örnek gösterip izah ettiğinden tesiri elbette fazla olur. Çünkü meselenin anlaşılmadık bir ciheti ve şüpheli bir mahalli

¹² Mehmet Paçacı, "Kur'an'da Dil ve Varlık Alanları", 2. Kur'an Sempozyumu, (Ankara: Bilgi Vakti Yayınları, 1996), 124.

¹³ ez-Zümer 39/7. Not: Makalede geçen tüm âyet mealleri için bk.: Karaman, Hayrettin. vd. Kur'an Yolu. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. 2007.

¹⁴ Konyalı Mehmed Vehbi, Büyük Kur'ân Tefsiri; Hülâsatü'l beyân fi tefsiri'l- Kur'ân (İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1966), 12/4877.

¹⁵ Mehmed Vehbi, Hülâsatü'l Beyân, 1/82.

kalmaz.”¹⁶ Şimdi Bakara sûresinde mevcut temsillerde Mehmed Vehbi Efendi'nin yorumlarına tek tek bakalım.

1.1. MÜNÂFIKLARLA İLGİLİ TEMSİL

Bakara sûresinde Mehmed Vehbi Efendi'nin münâfıklarla doğrudan irtibat kurduğu temsîl aşağıya alınmıştır.

1.1.1. Ateş Yakan Kimsenin Misali

Yüce Allah münâfığın içinde bulunduğu psikolojik hali belirtmek üzere şu misali vermiştir: *“Onların durumu, (geceleyin) ateş yakan kimsenin durumuna benzer: Ateş tam çevresini aydınlattığı sırada Allah Teâlâ ışıklarını yok ediverir de onları göremez bir şekilde karanlıklar içinde bırakıverir. Onlar, sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Artık (hakka) dönmezler. Yahut onların durumu, gökten yoğun karanlıklar içinde gök gürültüsü ve şimşekle sağanak halinde boşanan yağmura tutulmuş kimselerin durumu gibidir. Ölüm korkusuyla, yıldırım seslerinden parmaklarını kulaklarına tıkırlar. Oysa Allah Teâlâ, kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır. Şimşek neredeyse gözlerini alıverecek. Önlerini her aydınlatışında ışığında yürürler. Karanlık çökünce dikilip kalırlar. Allah dileseydi, elbette onların işitme ve görme duyularını giderirdi. Şüphesiz Allah her şeye hakkıyla gücü yetendir.”*¹⁷

Genellikle kaynaklarda âyetler konu itibarıyla öbek öbek verilirken Mehmed Vehbi Efendi tüm eserinde âyetleri ayrı ayrı ele almayı tercih etmiştir. Ancak şekil olarak ayrı gibi görünse de bu âyetler silsilesindeki misalleri 20. âyetin tefsirinde bir arada genel bir izahla bağlam içerisinde değerlendirmeye tabi tutmuştur. Mehmed Vehbi Efendi Bakara Sûresi 20. âyetin tefsirinde Fahreddin Râzî'den nakilde bulunmuştur. Fahreddin Râzî eserinde temsîlin tafsilatlı tahlilini yaparak benzetmenin yedi yönü üzerinde durmuştur. Birincisi, şimşek çaktıktan sonra şimşegin ışığı kaybolduğunda şaşkınlığı artan kimsenin karanlık gözünde daha çok büyür. İkincisi, yağmur, faydalı olsa da zarar veren durumlarla gelince faydası kalmaz. Üçüncüsü, kişi parmaklarını kulaklarına tıkayınca içinde bulunduğu durumdan kurtulacağını zanneder. Dördüncüsü, münâfıklar ölüm ve öldürülme korkusuyla cihada katılmazlar. İşte bu sebeple Allah Teâlâ, onları kulaklarını parmaklarıyla tıkayarak kendilerinden olumsuzlukları uzaklaştırabileceklerini zanneden kimselere benzetmiştir. Beşincisi, kulaklarına parmak tıkamak suretiyle anlık olarak ölümden kurtulsalar da, ölüm onların peşini bırakmaz. Altıncısı, karanlık korku ile bir araya geldiği için, şaşkınlıkları çok fazladır. Yedincisi karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşekten maksat münâfıklara ağır gelen şeylerdir. Bunlar da namaz, oruç, dünyalık namına her şeyi terk, ana babayla iylik etmek, eski dinlerini bırakmak ve Hz. Muhammed'e uymaktır.¹⁸

Mehmed Vehbi Efendi birinci yönü ağırlıklı olmak üzere yedi yönün özeti mahiyetinde çıkarım yapmıştır. Eserinde Râzî'ye atıfla¹⁹ *“Allah Teâlâ münâfıkların maneviyatta hallerini gecenin*

¹⁶ Râzî, *Mefâthu'l-Gayb* 2/123

¹⁷ el-Bakara 2/17-20

¹⁸ Râzî, *Mefâthu'l-Gayb*, 2/70-73

¹⁹ Râzî, *Mefâthu'l-Gayb* 2/68-70

karanlığında ateş yakıp etrafını görmek isteyen kimselerin ateşleri sönüp karanlık içinde kalarak etrafını göremeyen kimselerin hallerine teşbih etmiştir” der.²⁰

Temsilî anlatıma yer verilen bu âyette Mehmed Vehbi Efendi, muhatabın münâfıklar olduğu görüşündedir. Münâfıkları karanlık bir gecede ateş yakan onun fani aydınlatması ile teselli bulan, ateş söndüğünde ise karanlığa mahkûm olan kimsenin haline benzetir. Onlar dilleri ile inandık dediklerinden ötürü canlarından, mallarından, ailelerinden emin olmuşlardır. Allah Teâlâ münâfıkların bu hallerini resulüne ve müminlere bildirdiğinde, dil ile ikrardan ibaret olan imanlarının kendilerine bir faydası kalmamıştır. Ve küfür ile öldüklerinden azap görürler. Allah’ın nuruyla aydınlanmış bir kalp ise hakkı hakikati kavrar, teslimiyetle rabbine yönelir ve ebedî saadete mazhar olur.

Münâfıkların yaktıkları ateş bir müddet sonra sönmeye mahkûmdur. Onlar peygamberimizin Medine’ye gelişi ile başta iman nurunu yaksalar da bir müddet sonra küfre düşmüş ve bunu gizlemişlerdir. Rasulullah’ın tebliğini duyarlar, muhatap olurlar ama sağır gibidirler. Kalpleri vardır ama inkârları ile kararmıştır.

Mehmed Vehbi Efendi’ye göre münâfıklar müptela oldukları nifaklarından geri dönmezler. Onları yağmurlu ve şiddetli karanlık bir günde semadan gelecek yıldırım sebebi ile ölüm korkusu yaşayan, korkuları artmasın diye parmakları ile kulaklarını tıkayan kimselere benzer. Ama bu halleri onları ilahi azaptan emin eylemez.²¹

Mehmed Vehbi Efendi, âyetler arasındaki ilişkiye yer vermesi ile kaynak vasfında tasavvufî bir çalışma olması itibarıyla önemli olan Ni‘metullâh b. Mahmûd en-Nahcuvânî ’den görüş nakletmiştir. Nahcuvânî yağmuru İslam’ın ansızın zuhuruna benzetmiştir.²² Mehmed Vehbi Efendi’ye göre şimşek, gök gürültüsü ve yıldırım ise İslam’ın hükümleri ve ikazlarıdır. Münâfıklar bu tekliflere ve ikazlara kulak tıkamışlardır fakat ilahi kudret onları kuşatmıştır. Kurtulma ümitleri boşunadır.²³

1.2. KÂFİRLERLE İLGİLİ TEMSİLLER

Bakara sûresinde kâfirlerle ilgili dört temsil bulunmaktadır. Taş, çoban, başa kakılan sadaka ve sivrisinek olarak isimlendirdiğimiz bu misalleri şimdi tek tek inceleyelim.

1.2.1. Taş Misali

İnkârcıların duygu durumlarını tasvir etmek için Allah âyette taşlaşmış kalp temsili yapmış ve şöyle buyurmuştur: *“Bundan sonra kalpleriniz yine katılaştı; artık kalpleriniz taş gibi, hatta daha da katıdır. Taşın öylesi vardır ki ondan ırmaklar kaynar; öylesi de vardır ki, çatlayıp bağrından su fişkirir; bazı taşlar da vardır ki, Allah korkusuyla yerinden düşer. Allah, yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir.”²⁴*

Mehmed Vehbi Efendi Allah’ın kudretini gösteren âyetler geldikten sonra kâfirlerin kalplerinin

²⁰ Mehmed Vehbi, *Hülâsatü’l Beyân*, 1/67.

²¹ Mehmed Vehbi, *Hülâsatü’l Beyân*, 1/68-70.

²² Ni‘metullâh b. Mahmûd en-Nahcuvânî, *el-Fevâtihu’l-ilâhiyye*, nşr. Ali İhsan Türkcân (Akşehir: Akşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2017), 1/88.

²³ Vehbi, *Hülâsatü’l Beyân*, 1/69.

²⁴ el-Bakara 2/74.

yumuşaması gerekirken daha da sertleştiğini belirtmiş, “taş kesti hatta taştan daha da katı oldu” diyerek âyeti teyit etmiştir. Âyette belirtildiği üzere bazı taşlar Allah’ın sanatının tesiriyle yumuşar. Bazı taşlardan sular, nehirler akar, bazıları yarılr içlerinden su çıkar, bazıları ise Allah korkusuyla yukarıdan aşağıya doğru dökülür. Hâlbuki kâfirlerin kalplerinde o duygu yoktur.²⁵

Mehmed Vehbi Efendi sertliğin (kasavet) dayanıklılıkla birlikte kalın ve katı anlamına geldiğine vurgu yapar. Ona göre kalbin kasaveti; “duygudan gayet uzak manasında ibret almaktan kaçınıyor” anlamına gelir. Mehmed Vehbi Efendi “İnsanlara seçme şansı bırakmak için “(أَوْ)” “veya” kelimesi katı olan kalpleri isterseniz taşa teşbih edin ve isterseniz daha şiddetli bir şeye teşbih edin anlamına gelir. Bu tabir bocalama anlamına gelmez. Allah Teâlâ’nın tereddüt etmesi düşünülemez. Allah’ın haşyetinden taşların dökülmesiyle maksat zelzele ve şiddetli rüzgârdan parçalanmasıdır.” der.²⁶

Mehmed Vehbi Efendi İsrail oğulları özelinde küfürde ısrar edenlerin kalplerini temsil etmek üzere Allah Teâlâ’nın taş misalini verdiğini ifade eder. Kâfirlerin amellerinden gafil olmadığını anlatarak Allah onları tehdit etmiştir.²⁷

1.2.2. Çoban Misali

Allah âyetlere inkârda ısrar edenlerin halini çoban temsiliyle şöyle anlatmıştır: “*İnkârcılara seslenenin durumu, bağırıp çağırmadan başka bir şey işitmeyen hayvana haykıran çobanın durumuna benzer. Onlar sağır, dilsiz ve kördürler; çünkü onlar düşünmezler.*”²⁸

Mehmed Vehbi Efendi âyetleri tek tek ele alırken bağlamdan kopmamak adına, âyete giriş yapmadan, üst bilgi ile açıklama cümlesi vermiştir. Taklidi terk etmeyip atalarının dininde ısrarlarını anlatan önceki âyetten sonra, kâfirleri imana davet eden Resul’ün misalini verir. Ona göre Peygamber, hayvana seslenen çobanın misaline benzetilmiştir. Kâfirler peygamberler tarafından hakka davet edilirken sesini işitseler de işitmemiş gibi sağırdırlar ve hakkı söylemezler. Gerçek delilleri, işaretleri gördükleri halde gözleri görmez, kör gibidirler. Menfaatlerini de anlayamazlar bu yüzden hayvanlardan farkları yoktur. Babalarının gittiği yollarından giderler, onları taklit ederler ve görecekleri zararı düşünemezler. Kâfirlerin de hayvanların da uzuvları tamdır ama gözleri kör, kulakları sağır ve dilleri tutulmuş gibidir. Mehmed Vehbi Efendi hakikatle karşılaşınca onu kabul etmediklerinden dolayı kâfirleri mecnuna benzetmiştir.²⁹

1.2.3. Başa Kakılan Sadaka Misali

Bakara sûresinde karşımıza çıkan diğer misal başa kakılan sadaka temsilidir. Allah âyette bu insanların yaptıklarını şöyle anlatıyor: “*Ey iman edenler! Allah’a ve âhiret gününe inanmadığı halde malını insanlara gösteriş yapmak için harcayan kimse gibi sadakalarınızı başa kakmak ve incitmek sûretiyle boşa gidermeyin. O kimsenin misali, üzerinde toprak bulunan düzgün ve yalçın bir kayadır; kayanın üzerine şiddetli bir yağmur yağmış, onu çıplak halde bırakmıştır. Bu gibilerin kazandıkları*

²⁵ Mehmed Vehbi, *Hülâsatü’l Beyân*, 1/154-155.

²⁶ Mehmed Vehbi, *Hülâsatü’l Beyân*, 1/154-155.

²⁷ Mehmed Vehbi, *Hülâsatü’l Beyân*, 1/154-155.

²⁸ el-Bakara 2/171.

²⁹ Mehmed Vehbi, *Hülâsatü’l Beyân*, 1/287.

hiçbir şeyden istifadeleri olmaz ve Allah, inkârcı topluluğa hidâyet vermez.”³⁰

Mehmed Vehbi Efendi’ye göre insanları, minnet altında bırakan incitmeye kalkışan yardımlar, Allah’a inanmayıp âhiret vaadine iman etmeyenlerin davranış biçimidir. Gösteriş için veya dünyada herhangi bir fayda umarak harcama yapan kimselerin halleri kaya misaliyle anlatılmıştır.³¹

Mehmed Vehbi Efendi başa kakılarak, gösterişle verilen sadakayı mümine yakıştırmaz ve Allah Teâlâ kâfir olan kavmi hidâyette kılmaz diyerek, riyayı küfürle irtibatlandırır. Kâfirin küfrü doğru yolu bulmasına engeldir. Küfürde ısrar ettikçe kâfir hidâyete eremez. Mehmed Vehbi Efendi âyetten özetle şu mesajı çıkarır: “Ey müminler! Verdiğiniz sadakalarınızı fukaraya eza etmek, yüzüne vurmak ve başına kakmak sebebiyle iptal etmeyin ki, âhirete ve Allah'a iman etmeyen kimsenin riyâ ile vermiş olduğu sadakasının iptali gibi olmasın.” Sıkıntıya düşürerek verilen sadaka; münafığın sadakası gibi boşa gider. O münafığın üzerinde toprak olan yağmur suyu ile toprağı yıkanıp katılığı ve parlaklığı kalan mermer taşın misali gibidir. Yağmurun, üzeri topraklı olan mermerin tozunu yıkayıp da bir şey bırakmadığı gibi münafığın gösterişi de sadakasının sevap karşılığını yıkar, alır götürür. Sonuçta verdikleri sadakadan az bir ecir bile alamazlar.³²

Allah Teâlâ kâfirleri doğru yola iletmez. Âyetin sonunda kâfirleri hidâyette kılmaz demek; sadakalarını bunlarla iptal etmek mümine yakışmaz demektir.

Peygamber Efendimiz’in: “Benim ümmetim üzerine en korkulu şey; gizli şirk tir.” buyurduğunda ashabı tarafından “Gizli şirk nedir ya Resûlallah” diye sorulmuş, O da “Riyadır. Kıyamet gününde münâfiklara amelinizin sevabını riyâ ettiğiniz kimseden arayınız denilecek”³³ cevabını vermiştir. İşte bu hadîsi, bu anlamı kuvvetlendirmektedir.³⁴

Mehmed Vehbi Efendi kaya veya sert taş olarak tercüme edilen “safvan” kelimesini mermer olarak revize etmiştir. Mehmed Vehbi Efendi mermer temsili ile inisiyatif kullanmış kayadan bir derece daha ileri sertliği ve amellerinde hiçbir fayda edinilemeyeceğini bu şekilde tasvir etmiştir. Müfessirimizin bu yorumu mermer hem moleküler yapısı itibarı ile kayadan daha sıkı olmasından, hem de üzerinde daha az toprak kalıntısı taşımasından ulaşılmış kendine has bir değerlendirmedir.

1.2.4. Sivrisinek Misali

Allah’ın vahyine iman etmeyen ve âyetler hakkında ileri geri konuşan kâfirler için şu misal verilmiştir: “Şüphesiz ki, Allah herhangi bir şeyi, bir sivrisineği, hatta onun da ötesindeki misal vermekten utanıp çekinmez. Bunun karşısında iman edenler onun, Allah’tan gelen gerçek olduğunu bilirler, inkâr edenler ise Allah misal olarak bununla neyi kastediyor? derler. Allah birçok kimseyi onunla saptırır, birçok kimseyi de onunla doğru yola iletir; onunla başkalarını değil, ancak emrine karşı gelenleri saptırır.”³⁵

Mehmed Vehbi Efendi bu iki âyeti kerîmenin anlamını vermeden bir açıklama cümlesinden

³⁰ el-Bakara 2/264.

³¹ Karaman vd., *Kur’ân Yolu*, 1/421.

³² Mehmed Vehbi, *Hülâsatü’l Beyân*, 1/492.

³³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/428-429

³⁴ Mehmed Vehbi, *Hülâsatü’l Beyân*, 1/492.

³⁵ el-Bakara 2/26.

sonra tefsire başlamıştır. “Allah Teâlâ sivrisinek ve cüssede sivrisinekten daha büyücek hayvanatla bazı meseleleri izah için misal beyan etmekten çekinmez ve hayâ etmez.”³⁶ Bu kısa açıklama ile Allah Teâlâ’nın sivrisinekten küçük ya da büyük örnekler vermekten çekinmeyeceğine vurgu yapmıştır.

Mehmed Vehbi Efendi, *Medârik ve Tefsir-i Hâzin*’den nakilde bulunarak ve hayânın insanın işlediği fiil dolayısı ile kınanma korkusundan ortaya çıktığını aktarmıştır.³⁷ Allah’a isnat edilen hayâ terk manasındadır. Kınanan kişi utanarak yaptığı şeyi terk eder. Allah da verdiği örneklerden hayâ edip sözünü geri alacak değildir.³⁸

Mehmed Vehbi Efendi, sivrisinek gibi küçük bir örneğin seçilmesini de bazen kendinden kat kat büyük fil, deve, manda gibi hayvanları kaçırabilecek kadar etkili bir hortumu olmasına bağlamıştır. Allah’ın verdiği örneklerin hidâyet ya da dalaleti ortaya çıkaran misaller olduğunu ifade etmiştir. Fâsık kelimesinin üzerinde özellikle durarak ilahi emrin dışına çıkanlar hakkında, “Yahudi ve diğer ehl-i küfür olanlar murat edilmiş olabilir” diyerek kelimenin sınırlarını genişletmiştir. Mehmed Vehbi Efendi âyetin hulâsa bölümünde kendi görüşüne yer vermiştir. Ona göre Allah Teâlâ ufacak bir hayvanı örnek göstermiş ve müminler imanını, kâfirler de inkârı tercih etmiştir. Anlaşmayı bozarak sıla-i rahmi terk eden ve yeryüzünde bozgunculuk yapanların dünya ve ahirette zarar göreceklere âyetten çıkarılacak yarar cümlesi olarak zikretmiştir.³⁹

2.3. İNANANLARIN AMELLERİ İLE İLGİLİ TEMSİLLER

Bakara sûresinde yer alan temsillerden ikisi Müslümanların yaptıkları amellerle ilgilidir. Allah iyi amelin misalini yüz tanesi bulunan başağa ve çift ürün veren bahçeye benzetmiştir. Bu misallerle ilgili Mehmed Vehbi Efendi’nin yorumları aşağıdadır.

2.3.1. Yüz Tanesi Bulunan Başak Misali

Allah kendi rızası için harcanan malların değerini örnek gösterirken şu misali vermiştir: “Mallarını Allah yolunda harcayanların örneği, her başağında yüz tanenin bulunduğu yedi adet başak çıkaran bir tohum tanesi gibidir. Allah dilediğine katlayarak verir, Allah (zât ve sıfatlarında) sınırsızdır, her şeyi bilmektedir.”⁴⁰

Mehmed Vehbi Efendi Allah rızası için sadaka veren ve infak eden kimselerin sadakalarını, küçük bir tohuma benzetir. O bir tane halinde yere düşer, ondan yedi tane başak biter ve her bir başakta yüzer tane ve toplamda yedi yüz tane oluşur. Allah Teâlâ dilediği kulunun amelinin karşılığını fazla verir. Çünkü Allah’ın ikramı boldur. Özellikle sadaka verenlerin sadakalarını ve niçin verdiklerini bilir. Kullarının sadakasından hiçbir şey zerre kadar da olsa kaybolmaz. Allah Teâlâ, kendisi için işlenen amele büyük ecir vereceğini bu âyetle vaat etmektedir. Sadakanın ihlasla ve rızayla verildiğinde yedi yüz misline kadar mükâfatla karşılanacağını bildirerek insanları teşvik eder.

³⁶ Mehmed Vehbi, *Hülâsatü'l Beyân*, 1/82

³⁷ İbrâhîm el-Hâzin el-Bağdâdî, *Lübâbü't-te`vil fi me`âni't-tenzîl*, 1/57.

³⁸ Ebül Berekât En-Nesefî, *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't- Tevil* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi),1/34-36.

³⁹ Mehmed Vehbi, *Hülâsatü'l Beyân*, 1/85.

⁴⁰ el-Bakara 2/261.

Zira bir taneye yedi yüze kadar ecir verileceğini bilen akıllı insan, elbette sadakayı terk etmez. Çünkü az bir amel karşılığında Allah Teâlâ'nın birçok lûtfuna erişeceğini bilirse, bunun gibi bir lütuftan mahrum olmak istemez ve gücü nispetinde nasip almak için uğraşır.⁴¹ Mehmed Vehbi Efendi akla dikkat çekerek, infakı akıllı insanın karlı yatırımı olarak izah etmiştir.

2.3.2. İki Misli Ürün Veren Bahçe Misali

Allah Teâlâ samimiyetle mallarını infak eden Müslümanların amelinin şu temsîlî âyetle anlatılmıştır: “*Mallarını Allah rızasını dileyerek ve içlerinden gelerek harcayanların misali ise tatlı bir yamaçta bulunan, üzerine bolca yağmur yağan, bu sebeple ürününü iki misli veren bir bahçedir; şâyet sağanak yağmazsa incecik yağar. Allah yapıp ettiklerinizi görmektedir.*”⁴²

Mallarını eziyet etmeden ve riyaya bulaşmadan veren Müslümanın ameli, yüksekçe bir mahalde bulunup; yağmuru çok yağan bahçenin durumu gibidir. O bahçe; yağmuru az da olsa çok da olsa enginde bulunan ve yağmuru az olan bahçelere nispetle meyvesini mislince fazla verir. İşte bu bahçe gibi Allah rızasını önceleyerek verilen malın karşılığı da fazla olur.⁴³

Mehmed Vehbi Efendi âyetin ilk bakışta görülen halinin de anlaşılması gerektiğine dikkat çeker. Yüksek mevkide bulunan bahçenin havayı iyi alıp, fazla ve güzel meyvesi olacağını ifade eden Allah Teâlâ'dır. Dolayısıyla bahçe yapmak isteyen kullarına yol göstermek için ayet zikrolunmuştur. Bahçe yapacak kimse yüksek ve havadar yere yapmalıdır. Bu sayede bol ve güzel meyvesi olur. İhlâs üzere verilen sadakanın sevabı yağmuru bol, mevkii yüksek ve havadar olan bahçenin meyvesi gibi çok olacağını söyleyip bu âyetten alınması gereken mesajı belirtmiştir.⁴⁴

SONUÇ

Temsîlî anlatım, etkili ve iz bırakan güçlü bir anlatım aracıdır. Temsîlî anlatım, Kur'ân'ın içerdiği anlamların vahyin muhatabınca anlaşılmasını sağlayarak ikna etme sürecinin doğru işlemlerini amaçlamaktadır. Temsiller Allah Teâlâ ile insan arasındaki referans çerçevelerindeki kesişen alanın olabildiğince genişlemesine yardımcı olmakta, kapalı anlamlar açılmakta, soyut fikirler somut hale gelmekte ve mesaj zihinde yerleşmektedir. Allah Teâlâ da temsillerdeki anlamın iyice yerleşmesi için insanların kolayca anlayabileceği basitlikte taş, toprak, ateş, yağmur gibi cisimler kullanmış, bu da muhatabın anlam dünyasına olumlu katkı sağlamıştır.

Etkin bir anlatım ve sunum tarzı olan temsîlî anlatım Kur'ân-ı Kerîm'de sık sık kullanılmıştır. Çalışmamızda sadece Bakara sûresini incelediğimiz temsîlî anlatımın, dilsel araçların genel işlevine uygun olarak, bütünüyle fonksiyonel olduğu; salt estetik amaç güdülmeyeceği bir gerçeklik olarak ortaya çıkmıştır.

Mehmed Vehbi Efendi temsîlî anlatımlarda kendine göre bir yöntem izlemiştir. Genel olarak

⁴¹ Mehmed Vehbi, *Hülâsatü'l Beyân*, 1/491.

⁴² el-Bakara 2/265.

⁴³ Mehmed Vehbi, *Hülâsatü'l Beyân*, 1/493.

⁴⁴ Mehmed Vehbi, *Hülâsatü'l Beyân*, 1/493.

ismini zikrederek alıntı yaptığı âlimlerin katıldığı görüşlerini alıp, eleştiri getirmeden olduğu gibi aktarmıştır. Bakara sûresinde incelediğimiz misallerin ikisinde Râzî'den alıntılara yer vermiştir. Birinde Hâzin tefsirinden, diğesinde ise Medârik tefsirinden alıntılara yer vermiştir. Alıntı yaptığı bölümlerde müfessirlerin görüşlerine muhalif hiçbir beyanı yoktur. Katıldığı görüşlere eserinde yer vermiştir. Ayrıca kendi görüşlerini ilave etmiştir. Bazen bu görüşler çok orijinal yorumları içerir. Örneğin Bakara sûresi 26. âyette diğ görüşleri zikrettikten sonra sivrisinek gibi küçük bir örneğin seçilmesini bazen kendinden kat kat büyük fil, deve, manda gibi hayvanları kaçırabilecek kadar etkili bir hortumu olmasına bağlayarak; bu örnekleri ibret olarak nitelendirmiştir. Sivrisinek gibi cüssesi küçük etkisi büyük bir örneğin de hidâyet ya da dalaleti ortaya çıkaran imtihan vesilesi misaller olduğunu ifade etmektedir.

Mehmed Vehbi Efendi temsillerden bazen farklı çıkarımlar yapmıştır. Bakara sûresi 74. âyette küfür üzere ısrar edenlerin kalplerini temsil etmek üzere Allah Teâlâ'nın taş misalini verdiğini ifade ederken, bu temsil ile kâfirlerin amellerinden gafil olmadığını anlatarak Allah'ın onları tehdit ettiğini söylemiştir. Müellif, Bakara sûresi 171. âyette hakikati buldukları zaman kabul etmediklerinden dolayı kâfirleri mecnuna benzetmiştir. “Kâfirlerin de hayvanların da uzuvları tamdır ama gözleri kör, kulakları sağır ve dilleri lâl gibidir” diyerek kâfirler, hayvanlar ve mecnunlar arasında bir ilişki kurmuştur. Hakikati buldukları zaman kabul etmediklerinden dolayı Mehmed Vehbi Efendi kâfirleri mecnuna benzeterek farklı bir bakış açısı getirmiştir.

Mehmed Vehbi Efendi bazen temsîlin anlamını, bağlam içinde kalarak yalın bir cümle ile belirtmiştir. Örneğin Bakara sûresi 261. âyette Allah Teâlâ kendi rızasını güderek yapılan amele büyük mükâfat vereceğini vaat ederken, akıllı insanların sadakayı samimiyetle vereceğinin altını çizmiştir. “Sevaplar için toprağa atılan dane, ondan biten yedi başak, her bir başakta yüzer dane ve toplamda yedi yüz dane oluşur, böylesine karlı bir işe de ancak akıl sahipleri talip olurlar” diyerek sadaka vermeyi akıl sahibi olmakla irtibatlandırmıştır.

Mehmed Vehbi Efendi bazen muhataba mesajı verirken alışılmışın dışında temsile farklı bir açılım getirmiştir. Örneğin Bakara sûresi 264. âyette geçen kaya veya sert taş olarak tercüme edilen “safvan” kelimesini mermer olarak revize etmiştir. Bakara sûresi 265. âyette de bahçe yapmayı düşünen kimseler yüksekçe ve hava alan yerlere yapmalı ki, fazla meyveli ve güzel olsun, diyerek âyeti asıl sonuçtan farklı bir yöne çekmiş, içinde bulunduğu tarımla uğraşan topluma farklı bir fayda sağlamayı amaçlamıştır.

İncelediğimiz ayetlerde gördüğümüz üzere Vehbi Efendi, Kur'ân misallerini ibretlik dersler olarak değerlendirmektedir. Ona göre Allah, misallerle kullarını uyarır ve yol gösterir. Kur'ân'da zikredilen örneğin küçüklüğüne nazar etmemeli, bilakis yaratıcının büyüklüğüne bakıp ibret alınmalıdır. Allah Teâlâ'nın kudretine teslim olunmalıdır. Mehmed Vehbi Efendi'ye göre Kur'ân'da zikredilen misalleri inkâr eden kâfir, iman eden ise mü'mindir.

KAYNAKÇA

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. nşr. Ebû Hâcir Muhammed Saîd Besyûnî. Beyrut: y.y., 1405/1985.

Akalın, Şükrü Haluk. vd. *TDK Türkçe Sözlük*. Ankara: Atatürk Kültür Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları. 11.Basım. 2011.

Altıntaş, Ramazan. "Konya'lı Mehmet Vehbi Efendi'nin (1862-1949) Kelami Yönü", *Şehir ve Alimleri*, ed. Ramazan Altıntaş vd., Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2017.

Ateşyürek, Remzi. "Mehmed Vehbi Efendi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları. 2003.

Ateşyürek, Remzi. *Mehmed Vehbi Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Tefsîrdeki Metodu*. Samsun: 19 Mayıs Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 1994.

Bağdâdî, İbrâhîm el-Hâzin. *Lübâbü't-te'vil fi me'âni't-tenzil*. Kahire: y.y. ts.

Bilmen, Ömer Nasuhi. *Büyük Tefsir Tarihi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. 1955.

Cürcânî, Abdülkâhir el-. *Esrâru'l-belâğa*. 103. Beyrut: Dâru'l-Matbuâtî'l-Arabiyya. ts.

Durmuş, İsmail. "Temsîl". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 15. Ankara: TDV Yayınları. 2004.

Eren, Şadi. *Kur'ân'da Temsiller*. İstanbul: Ensar Neşriyat. 2007.

İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrerem. *Lisânü'l-'arab*. 3/24. Beyrut: y.y. 1416/1996.

Karaman, Hayrettin vd. *Kur'ân Yolu*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. 2007.

Kılıç, Semra. *Konyalı Mehmet Vehbi'nin Hülâsat'ul-beyân Adlı Tefsirinde Hristiyanlık* Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Kutup, Seyyid. *Kur'ân'da Edebî Tasvir*. çev. Kâmil Çetiner. İstanbul: Hikmet Neşriyat. 2011.

Mehmed Vehbi Efendi, Konyalı. *Büyük Kur'ân Tefsîri/ Hülâsatü'l beyân fi tefsîri'l- Kur'ân*. İstanbul: Üçdal Neşriyat. 1966.

Murat, Nevzat. *Konyalı Mehmed Vehbi'nin Hülâsat'ul-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân Adlı Eserinde Esbâbu'n-Nüzûl'e Yaklaşımı* Uşak: Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

NaHCuvânî, Ni'metullâh b. Mahmûd en-. *el-Fevâtihu'l-ilâhiyye*. 1/88. nşr. Ali İhsan Türkcan. Akşehir: Akşehir Belediyesi Kültür Yayınları. 2017.

Nesefî, Ebû'l Berekât. *Medâriku't-tenzil ve Hakâiku't- te'vil*. 1/34-36. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi. ts.

Paçacı, Mehmet. *"Kur'ân'da Dil ve Varlık Alanları"*. 124. 2.Kur'ân Sempozyumu. Ankara: Bilgi Vakti Yayınları. 1995.

Pak, İzzettin. *Konyalı Mehmed Vehbi Efendive Tefsirdeki Metodu* Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Râzî, Fahreddîn. *Mefâtihu'l-gayb*. 3. Baskı. 32 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbu'l İlmiyye, 2009.

Turhan, Ayten. *Mehmet Vehbi Efendi'nin Âyetleri İşârî Tefsir Metodu* Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Ulutürk, Veli. *Kur'ân'da Temsîlî Anlatım*. 16-17. İstanbul: İnsan Yayınları. 1995.

Zemahşeri, Mahmud b. Ömer ez-. *el-Keşşâf 'an hakaiki't-tenzîl*. 2/512. nşr. Muhammed Abdusselam Şahin. Beyrut: Daru'l-Kufubi'l-İlmiyye. 1415/1995.

Zerkeşi, Bedruddîn Muhammed b. 'Abdillah. *el-Bûrhan fî ulûmi'l-Kur'ân*, nşr. Yusuf 'Abdurrahman Mer'aşli vd. 2/120. Beyrut: Dani'l- Ma'arif. 1995.